Uluslararası İlişkilerde Türkiye'nin Yumuşak Gücü - Meliha Benli Altunışık

---

"Uluslararası İlişkilerde Türkiye'nin Yumuşak Gücü" başlıklı görüş yazısını pdf olarak indirmek için indir butonunu tıklayınız.İndir

---

Yumuşak Güç kavramı, ilk olarak Joseph Nye'ın *Bound to Lead: The Changing Nature of American*
Power (Zorunlu Liderlik: Amerikan Gücünün Değişen Doğası) başlıklı

kitabında kullanıldığından beri uluslararası ilişkilerin en popüler kavramlarından biri olmuştur.[1]
Nye daha sonra kavramı diğer çalışmalarında daha da geliştirmiştir.[2]
Her ne kadar tanımı disiplinin diğer birçok kavramı gibi müphem olsa da ve yumuşak
gücü neyin oluşturduğu ve daha da önemlisi bu gücün uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisinin ne olduğu konusundaki tartışmalar devam etse de, yumuşak güç kavramının kullanımı sadece Amerika Birleşik Devletleri bağlamında değil, diğer ülkeler için de devam etmektedir. Türkiye, bu kavramla bağlantılı olarak üzerinde görece geniş bir literatürün geliştiği ülkelerden biridir.[3]

Nye'nin
tanımladığı gibi, yumuşak güç, sert gücün aksine, başkalarının davranışlarını takdir etme ve çekim yoluyla şekillendirme yeteneğidir. Nye, üç geniş yumuşak güç kategorisi tanımlar:
"kültür", "politik değerler" ve "politikalar".
Böylece, bir
ülkenin sahip olduğu değerler, refah seviyesi ve fırsatlar gibi özellikler nedeniyle ona hayranlık duyan ülkeler bu ülkeyi takip etmek isterler.[4] Bu geniş çerçevede, yumuşak gücün bir ülkenin
ne olduğundan ve ne yaptığından kaynaklandığı iddia edilebilir. Ayrıca, yumuşak gücün bağlamsal ve zamansal olduğunu vurgulayan tartışmanın üçüncü bir boyutu
da olduğu söylenebilir. Bu nedenle, bir ülkenin çekiciliği aynı zamanda belirli bir bağlamın ve dönemin bir işlevidir.
Bu çerçevede Cumhuriyet tarihinde Türkiye'nin yükselen yumuşak gücünden bahsedilebilecek iki dönem olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin yumuşak gücünün görünür hale geldiği ilk dönem, ulusal kurtuluş savaşı ve Cumhuriyetin kuruluşu dönemidir. Türkiye, I. Dünya Savaşı sonrasında savaşın galipleri tarafından kendilerine dayatılan anlaşmayı kabul etmeyen birkaç ülkeden biri oldu. Türkiye'nin bağımsızlığı, dünyanın farklı yerlerinde, sömürge yönetimleri altında olan ve bağımsızlık planları yapan milliyetçiler tarafından yakından izlendi.

Türkiye'nin kurtuluş savaşının çekiciliği her şeyden önce Ortadoğu'da ve genel olarak İslam dünyasında hissedildi. Türkiye'nin bağımsızlık arayışının Tunus, Mısır ve Cezayir'de "umut ve güçlü duygulara" yol açtığı çeşitli çalışmalarda gösterildi. Ortadoğu'nun ötesinde, birçok çalışma Türkiye'deki gelişmelerin Endonezya ve Malezya'da da ilgiyle takip edildiğini ortaya koydu. Örneğin, Selçuk Esenbel, Türkiye'nin bağımsızlık savaşının Endonezya'da yakından takip edildiğini ve hayranlıkla izlendiğini yazdı.
Bu dönemde Endonezyalı devlet adamı ve milliyetçi Muhammed Hatta, "Endonezya halkı, bağımsızlık mücadelesinde, Kemal Atatürk önderliğinde Türk halkının kazandığı zaferlerde yeni bir ilham kaynağı ve güç kaynağı buldu. Ankara, modern milliyetçiliğin Mekke'si olarak görülüyordu. Türk Ordusu'nun Sakarya ve Afyon Karahisar'daki zaferleri, tarihin akışını belirleyen önemli olaylar olarak Endonezyalıların hafızasında kalacak: Asya özgürlüğünün şafağı kırılmaya başlamıştır" diyordu.[5] Türkiye'nin bağımsızlık savaşının çekiciliği Müslüman çoğunluklu ülkeler arasında daha yüksek olmasına rağmen, başka yerlerde de hissedildi. Örneğin, Hindistan'da, Anadolu'da olup bitenlerden sadece Müslümanlar değil, Mahatma Gandi'nin İngiliz sömürgeciliğiyle başa çıkma konusundaki görüşüne odaklanan bir çalışmanın gösterdiği gibi, aynı zamanda Hindular da etkilendi.[6]

Türkiye'nin yaptıklarının yanı sıra, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Türkiye'nin ne olduğu da Türkiye'nin bazı devletler için çekiciliğini artırmıştır. Devlet oluşumunun ilk yıllarında Türkiye, devlet ve devlet-toplum ilişkilerini dönüştürmek için kapsamlı bir reform programına başladı. Bu reformlar özellikle İran, Tunus ve Afganistan için bir ilham kaynağı oldu. Bu ülkelerin yumuşak güç varlığı sayılabilecek Türkiye'ye olan hayranlıklarına rağmen Halifeliğin kaldırılması ve laikliğin benimsenmesi İslam dünyasında bazı eleştirilere de yol açmıştı.[7]

Kısaca, Türkiye, Kurtuluş Savaşı ve daha sonra Cumhuriyetin kurulması ile ilham kaynağı olmuş, sömürge yönetimi altındaki birçok ülkeye hitap etmiş, başta İslam dünyası olmak üzere devlet inşası süreciyle ilham kaynağı olmuştur. Bu ilham ve çekiciliğin kökenleri Türkiye'nin ne olduğuna ve ne yaptığına dayanıyordu. Bu dönemde Türkiye'nin yumuşak gücü dünyada artan milliyetçilik ve sömürgeciliğe karşı mücadelenin bağlamında gerçekleşti ve anlam kazandı.

Türkiye'nin yumuşak gücünün arttığı ikinci dönem 1990'ların sonu ve 2000'li yıllardır. Bu dönemde Türkiye, Ortadoğu'daki komşularına göre önemli sosyoekonomik ve siyasi gelişme kaydetmiştir.
Daha önemlisi, Türkiye 1990'ların ortalarından bu yana, esas olarak AB üyesi olmak için sıkı bir reform sürecine girmişti. Demokratik Sol Parti (DSP) lideri Bülent Ecevit'in başbakanlığındaki koalisyon hükümetinin himayesinde başlayan reformlar, 2002 sonlarında çoğunluk hükümeti olarak iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) yönetiminde de devam etti. Türkiye'nin yumuşak gücü, AK Parti'nin dış politikasında yoğun olarak yumuşak güç araçlarına odaklanmasıyla bu yıllarda arttı. Bu dönemde yine Türkiye'nin yumuşak gücü, Türkiye'nin ne olduğundan ve ne yaptığından kaynaklanıyordu.

Türkiye'nin ne olduğuna gelince, AK Parti'nin iktidara gelmesi, Türkiye'nin özellikle İslam dünyasındaki cazibesi ve çekiciliğine yeni bir boyut kattı. AK Parti'nin kendisi, bu deneyimin "ılımlı" İslamcılığın iktidar olma olasılığını ve demokrasiyle uyumluluğunu ortaya koyması açısından önemine odaklandı. Bu "model", hem İslamcı hem de liberal muhalefetin "otoriter direnç" çıkmazından çıkmanın yollarını aradığı Müslüman çoğunluklu ülkelerde çekici bir deneyim olarak algılandı. Dahası, AK Parti iktidarının temsil ettiği şey ile iç ve dış politikaları ABD için de cazipti ve bu da "modeli" özellikle 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılardan sonra dünyadaki İslamcı radikalizmin büyümesi problemine karşı bir çözüm olarak teşvik etmesini sağladı.

“Türk modeli”nin ne anlama geldiği ve içeriğini neyin oluşturduğu tartışmalıdır. AK Parti anlatısından farklı olarak, Türkiye’nin deneyimine daha geniş bir bağlamda odaklanarak, Türkiye’nin demokratik, laik, ekonomik açıdan dünyayla bütünleşmiş, Avrupa Birliği’ne katılım müzakereleri yapan ve tarihsel olarak NATO, AGİT, Avrupa Konseyi ve OECD gibi kilit Batılı kurumların parçası olan Müslüman çoğunluklu bir devlet olarak ortaya koyduğu önemli örneği vurgulamak da mümkündür. Bu kadar geniş bir çerçevede, Türkiye’nin çekiciliği sadece AK Parti veya “ılımlı İslam” ile sınırlı olamaz. Fakat bu alternatif “model” o dönemde ne AK Parti ne de dış aktörler tarafından desteklendi.

Neyi temsil ettiğinin yanı sıra dış politikasında yaptıkları da bu dönemde Türkiye’nin yumuşak gücünün önemli bir parçası oldu. AK Parti iktidarının ilk yıllarında Türkiye’nin 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgalini desteklemeyi reddetmesi ile profili Ortadoğu ve genel olarak Küresel Güney’de yükseldi. Benzer şekilde Türkiye’nin uluslararası ilişkilerde arabuluculuk ve çatışmalarda kolaylaştırıcılık gibi yapıcı roller oynaması da buna katkıda bulundu. Türkiye’nin kalkınma yardımı politikalarının yanı sıra “insani diplomasi” söylemini benimsemesi de cazibesini artırdı. Bu bağlamda Suriyeli mültecilere yönelik “açık kapı politikası” ve çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapması büyük beğeni topladı. Bu politikalar Türkiye’nin uluslararası profilini güçlendirdi ve özellikle Ortadoğu, Batı Balkanlar ile Afrika’nın bazı yerlerinde ve ötesinde etkisini genişletti. Türkiye’nin devlet aktörlerinin çabaları ve devlet dışı aktörlerin desteğiyle uluslararası alandaki markalaşmasını teşvik etmek amacıyla 2010 yılında Kamu Diplomasisi Ofisi kuruldu.

Fakat son yıllarda Türkiye hem ne olduğu hem de ne yaptığı açısından çekiciliğini önemli ölçüde kaybetti. Türkiye’nin yumuşak gücü, 2010’lu yıllardan itibaren giderek artan şekilde “rekabetçi otoriterlik” veya “popülist otoriterlik” gibi kavramlarla karakterize edilen iç dönüşümlerle lekelendi. Ülkenin *Freedom House* gibi küresel demokrasi endekslerindeki konumu geriledi. Basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü üzerindeki

kısıtlamalar ve artan kutuplaşma nedeniyle Türkiye artık çekici bir model olarak görülmemeye başladı. Ayrıca 2016 yılında yaşanan darbe girişiminden Türkiye'nin siyasi gelişim imajı da olumsuz etkilendi. Öte yandan, ekonomik başarısının da yerini, özellikle 2018'den bu yana, yükselen enflasyon, Türk lirasının devalüasyonu ve işsizliğin arttığı bir ekonomik kriz aldı.

Türkiye'nin yaptıklarına gelince, son yıllarda Türkiye'nin dış ilişkilerine ilişkin algıda olumsuz bir değişim yaşandı. 2010'lu yılların büyük bölümünde Türkiye'nin Ortadoğu'daki ülkelerle dış ilişkileri son derece sorunlu hale geldi. Son zamanlarda Yunanistan ile çatışmaların alevlenmesi ve Türkiye'nin sık sık sert güç kullanması da bölgesel politikalarında 2000'li yıllardan çok farklı bir ülkeye işaret ediyor. Bütün bunlar, Türkiye'nin konumunun gerilediği yumuşak gücü ölçen endekslere şimdiden yansıdı.[8] Pandemi sürecindeki tıbbi yardım diplomasisi ve Ukrayna krizindeki politikası, Türkiye'yi 2022'de İsrail ve Suudi Arabistan'ın hemen üzerinde, 22. sırada sıralayarak bu duruşun bir dereceye kadar artmasına yardımcı olmuş gibi görünüyor.
Fakat Türkiye'nin çekiciliğinin hem neyi temsil ettiği hem de ne yaptığı açısından azaldığı açıktır.

Özetle, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin iki döneminde, yani Kurtuluş Savaşı ile Cumhuriyetin inşası döneminde ve daha sonra AB üyeliğini hedef alan kapsamlı bir reform programına giriştiği 1990'lı yılların sonu ile 2000'li yıllarda Türkiye, özellikle AK Parti hükümetinin ilk döneminde dış ilişkilerinde yumuşak güç kullanma hevesinin de katkısıyla, cazibe merkezi olmuştur. Sözü ediilen ilk dönemde Türkiye'nin ne olduğu ve ne yaptığı uluslararası alanda halklar arasında olduğu kadar devlet liderleri tarafından da cazip görülürken, ikinci dönemde

Türkiye’nin cazibesi büyük ölçüde halklar nezdinde gündemdeydi.

Her iki durumda da,
Türkiye’nin cazibesi kutuplaşmaya
başlamış ve sonunda azalmıştır.
İlk dönemde
devlet ve devlet-toplum ilişkilerinde yapılan reformlar,
Türkiye’nin NATO üyeliğiyle devam
eden gelişmeler Türkiye’nin cazibesini
özellikle İslamcı ve milliyetçi kesimlerde azaltmıştı.
İkinci dönemde ise Türkiye’nin çekiciliği liberaller
arasında kayboldu ve daha
sonra ülkenin
iç ve dış politikasındaki
gelişmeler nedeniyle genel düzlemde azaldı.

---

[1] Joseph Nye (1990) · *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, , NY: Basic Books.
[2] Joseph Nye (2004) · *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, NY: Public Affairs.
[3] Örneğin, Meliha B. Altunışık (2005) ” The Turkish Model and Democratization in the Middle East,” *Arab Studies Quarterly,* Cilt 27, Sayı 1 ve 2, s. 45-63; Tarık Oğuzlu (2007) ” Soft power in Turkish foreign policy,,” *Australian Journal of International Affairs,* 61(1), s. 81–97; Meliha B. Altunışık (2008) ” The Possibilities and limits of Turkey’s soft power in the Middle East *Insight Turkey,* 10, s. 41-54; Necati Anaz (2022) “An Assessment of Turkey’s Soft Power Resources in Asia: Potential and Limitations,” *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* 24:5, s. 755-771.
[4] Joseph Nye (2004) *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, NY: Public Affairs, s. 5
[5] Kaynak Esenbel 2013:
Muhammad Hatta, “A Message to the People of Turkey,” *Koleksi Muhammad*

Hatta 2, 35 (1950), Arsip Nasional Republic Indonesia, Jakarta. Quoted in İsmail Hakkı Göksoy, "Atatürk ve Türk İnkılabının Endonezya'daki Etkileri," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 18, 52 (2002), s. 1-36.
[6] R.K. Sinha (1994). *The Turkish Question, Mustafa Kemal and Mahatma Gandhi,* Adam Publishers.
[7] R. Hattemer, R. (2000) "Atatürk and the Reforms in Turkey as Reflected in the Egyptian Press," *Journal of Islamic Studies*, *11*(1), s. 21–42.
[8] Sanem B. Çevik (2019) "Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction," *Alternatives*, 44(1), s. 50–71.

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Ortadoğu'nun uluslararası ilişkileri, Türkiye'nin Ortadoğu politikası, rantiye devletler konuları üzerinde çalışmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Meliha Benli Altunışık, "Uluslararası İlişkilerde Türkiye'nin Yumuşak Gücü" Panorama, Çevrimiçi Yayın, 26 Aralık 2022, https://www.uikpanorama.com/blog/2022/12/26/mba/

Bu görüş yazısı, ‘Foreign Policy for the 21st Century; Peaceful, Equitable, and Dynamic Turkey’ başlıklı proje kapsamında Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından Uluslararası İlişkiler Konseyi ve Global Akademiye sağlanan destek çerçevesinde hazırlanmıştır.

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.